

รายงาน เรื่อง

ความรู้สึกและข้อเสนอของชาวพุทธ ต่อกระบวนการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข

เสนอโดยกลุ่มนักทอสันติภาพ (กทส.)

เมษายน 2562

Report on
The feelings and suggestions of Buddhists
concerning the peace dialogue process
Presented by Weaving Peace Together (WPT) Group

April 2019

รายงานเรื่อง

ความรู้สึกรู้สึกและข้อเสนอของชาวพุทธ
ต่อกระบวนการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข

เสนอโดยกลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส.)

เมษายน 2562

Report on

**The feelings and suggestions of Buddhists
concerning the peace dialogue process**

Presented by Weaving Peace Together (WPT) Group

April 2019

รายงานความรู้สึกและข้อเสนอของชาวพุทธ
ต่อกระบวนการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข
เสนอโดย กลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส.)

Report on The feelings and suggestions of Buddhists concerning the peace dialogue process

Presented by Weaving Peace Together (WPT) Group

จำนวนพิมพ์   200 เล่ม
ผู้จัดพิมพ์   กลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส.)
© Weaving Peace Together (WPT) 2019
เว็บไซต์: <https://www.facebook.com/WPT.IHRP>
พิมพ์ครั้งที่ 1   เมษายน 2562
พิมพ์ที่   บริษัท นัทชา พรินต์ติ้ง จำกัด

เอกสารนี้ได้รับการสนับสนุนทุนจัดพิมพ์จาก
กระทรวงการต่างประเทศสมาพันธรัฐสวิส

The cost of printing this position paper is sponsored by the Swiss Federal
Department of Foreign Affairs (FDFA).

| สารบัญ / Content |

- 1 รายงานเรื่อง ความรู้สึกและข้อเสนอของชาวพุทธต่อกระบวนการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข
เสนอโดยกลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส.)
- 18 Report on The feelings and suggestions of Buddhists concerning the peace dialogue process
Presented by Weaving Peace Together (WPT) Group

สงขลา
Songkla

ปัตตานี
Pattani

ยะลา
Yala

นราธิวาส
Narathiwat

มาเลเซีย
MALAYSIA

รายงานเรื่อง

ความรู้สึกรู้สึกและข้อเสนอของชาวพุทธ ต่อกระบวนการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข

เสนอโดยกลุ่มนักทอสันติภาพ (กทส.)

เมษายน 2562

แนะนำกลุ่มนักทอสันติภาพ

กลุ่มนักทอสันติภาพ (กทส.) เป็นการรวมกลุ่มชาวพุทธ ทั้งพระภิกษุ ภิกษุณี และฆราวาส ซึ่งส่วนใหญ่มาจากชายแดนใต้ แต่ก็มีชาวพุทธจากพื้นที่อื่นด้วย กทส. เป็นพื้นที่การแลกเปลี่ยนที่ต้อนรับชาวมุสลิมและเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีความคิดและจุดยืนทางสังคมการเมืองที่หลากหลาย ซึ่งเข้าร่วมในนามของตนเองหรือในนามกลุ่มโดยไม่ผูกพันกลุ่มของตน กทส. ใช้วิธีการสานเสวนาและการจัดโครงการย่อยในระดับชุมชนเป็นสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกลุ่มน้อยและคนกลุ่มใหญ่ในสังคมไทย กิจกรรมส่วนใหญ่ของ กทส. จัดในชายแดนใต้แต่ก็มีกิจกรรมที่จัดขึ้นในกรุงเทพฯ และที่อื่นๆ เป็นครั้งคราว นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ชาวพุทธทั้งจากชายแดนใต้และส่วนกลาง ที่ทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมประสานหรือ Envoys ร่วมกันจัด เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างชาวพุทธด้วยกันและระหว่างชาวพุทธกับมุสลิม ทั้งในและนอกพื้นที่ชายแดนใต้ กทส. ก่อตั้งขึ้นในปี 2558 โดยการสนับสนุนจากสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา (สสมส.) มหาวิทยาลัยมหิดล และจากรัฐบาลสวีตเซอร์แลนด์

โครงการการสัมภาษณ์ชาวพุทธชายแดนใต้ ในเรื่องความรู้สึกและข้อเสนอต่อกระบวนการพูดคุย สันติภาพ/สันติสุข ซึ่งมีชื่อย่อว่า “โครงการ Party C”

การพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขที่เป็นทางการมีผู้ร่วมอยู่ 3 ภาค คือ ภาค A (Party A) หมายถึงฝ่ายรัฐบาล ภาค B (Party B) หมายถึงฝ่ายกลุ่มผู้เห็นต่างซึ่งมีชื่อเรียกว่า มารรา ปาตานี และ ภาค F (Party F) หมายถึงฝ่ายรัฐบาลมาเลเซีย ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) อย่างไรก็ตาม ภาคประชาสังคมซึ่งเป็นเอกเทศจากภาค A และภาค B น่าจะมีพื้นที่และมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพ/สันติสุขด้วย ดังนั้น กลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส.) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งภาคประชาสังคม จึงจัดทำโครงการการสัมภาษณ์ชาวพุทธชายแดนใต้ ซึ่งมีชื่อย่อว่า **โครงการ Party C** เพื่อรวบรวมความรู้สึกตลอดจนข้อเสนอต่อภาค A และภาค B โดยหวังว่าจะมีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าว

การดำเนินการโครงการ Party C

- กทส. ร่วมกับสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา (สสมส.) ได้จัดทำแนวคำถามในการสัมภาษณ์ชาวพุทธฯ ดังนี้
  1. ชื่อ ภูมิลำเนา ที่พักอาศัยปัจจุบัน อาชีพการงานในอดีต อาชีพการงานปัจจุบัน บทบาทของท่านเกี่ยวกับพุทธศาสนา
  2. ประสบการณ์ชีวิตของท่านที่เป็นความภาคภูมิใจ
  3. ท่านรู้สึกโกรธในเรื่องอะไร ชอบในเรื่องอะไร เสียใจในเรื่องอะไร ตีใจในเรื่องอะไร
  4. ตั้งแต่ ปี 2547 ความรุนแรงส่งผลกระทบต่อท่านบ้าง
  5. ท่านคิดว่า อะไรคือสาเหตุหลักๆ ของความขัดแย้งถึงตายที่ดำเนินอยู่ในชายแดนใต้

6. ตัวแทนรัฐบาลกำลังพูดคุยกับตัวแทนฝ่ายที่เห็นต่างที่เรียกชื่อตัวเองว่า มารธาปัตตานี โดยมีตัวแทนรัฐบาลมาเลเซียเป็นผู้อำนวยความสะดวก ท่านคิดอย่างไรเกี่ยวกับการพูดคุยนี้
  7. ท่านคิดว่าเพื่อให้เกิดสันติภาพท่านคิดว่ารัฐบาลกับผู้เห็นต่างควรพูดคุยกันในเรื่องอะไรบ้าง 7.1 เรื่องความปลอดภัยในประเด็น... 7.2 ปากท้องในประเด็น... 7.3 เรื่องการศึกษาในประเด็น... 7.4 เรื่องความยุติธรรมในประเด็น... 7.5 เรื่องการเมืองการปกครองในประเด็น...
  8. ในฐานะชาวพุทธ ท่านมีข้อเสนออะไรต่อตัวแทนรัฐบาลในการพูดคุยสันติภาพ
  9. ในฐานะชาวพุทธ ท่านมีข้อเสนออะไรต่อตัวแทน มารธา ปัตตานี ในการพูดคุยสันติภาพ
  10. ท่านมองภาพอนาคตอย่างไร อะไรคือความหวัง ความปรารถนาของท่าน
  11. ท่านคิดว่าใครต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้ความหวังของท่านเป็นจริง
  12. ความเห็นอื่น ๆ
- สมาชิก กทส. ได้ทำการสัมภาษณ์ชาวพุทธใน 7 อำเภอของจังหวัดยะลา และใน 8 อำเภอของจังหวัดปัตตานี แต่ละอำเภอเลือกสัมภาษณ์ 1 ชุมชน แต่ละชุมชนเลือกสัมภาษณ์ 6 ฝ่ายประกอบด้วย พระ, ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วย, สมาชิกสภา อบต., สตรี, เยาวชน, บุคคลทั่วไป ฝ่ายละ 1 รูป/คน รวมสัมภาษณ์ในยะลา $7 \times 6 = 42$ คน (ชาย 17 คน หญิง 25 คน) และรวมสัมภาษณ์ในปัตตานี $8 \times 6 = 48$ คน (ชาย 29 คน หญิง 19 คน) สำหรับจังหวัดนราธิวาส ได้สัมภาษณ์ชาวพุทธจาก 10 อำเภอ โดยจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์แปรผันระหว่าง 1 ถึง 16 คนต่ออำเภอ รวมทั้งหมด 50 คน (ชาย 20 คน หญิง 30 คน)

- ผู้สัมภาษณ์เป็นสมาชิก กทส. ซึ่งได้ทำการสัมภาษณ์ในเดือนตุลาคม 2561 ผู้ประสานงานในการสัมภาษณ์ในแต่ละจังหวัด ได้แก่ นางฉันทกัญญา คล้ายนิมิตร (ยะลา) จิตา วรธนลักษณ์ (นราธิวาส) ลม้าย มานะการ และ ดวงสุดา สร้อยอำไพ (ปัตตานี)
- ผู้วิเคราะห์และเขียนรายงานการสัมภาษณ์ได้แก่ สุภาสเมต ญนยะสิทธิ์ (ยะลา) โคทม อาริยา (นราธิวาส และรายงานรวม) และอรรถคุณัฐ วัฒนสมบัติ (ปัตตานี)
- ร่างรายงานรวมที่เป็นการประมวลผลการสัมภาษณ์ถูกตั้งชื่อว่า “รายงานความรู้สึกและข้อเสนอแนะของชาวพุทธต่อกระบวนการพูดคุยสันติภาพ-สันติสุข” และได้เวียนให้คณะกรรมการออกความเห็น
- เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2561 ตัวแทน กทส. และ สสมส. จำนวน 18 คน ได้เดินทางไปที่เมืองโกตาบารู มลรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย และได้เข้าพบเพื่อแลกเปลี่ยนความเห็นและนำเสนอรายงาน “ความรู้สึก” ต่อตัวแทน คณะพูดคุยฝ่ายมารา ปาตานี 5 คน ประกอบด้วย ผู้ทำหน้าที่เป็นโฆษก มี อาซีฟแพทย์ (BIPP), แกนนำ BRN มีบ้านอยู่ยะลา เป็นอุสตาส, ฝ่ายความมั่นคง, แกนนำ BIPP อาซีฟแพทย์, แกนนำ PULO บ้านอยู่บาเจาะ นราธิวาส การพูดคุยดำเนินไปในบรรยากาศที่ดี มีการรับฟังซึ่งกันและกัน
- เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2561 ตัวแทน กทส. (28 คน) และ สสมส. (9 คน) ได้เข้าพบ พล.อ. อุดมชัย ธรรมสาโรรัชต์ หัวหน้าคณะพูดคุยฝ่ายรัฐบาล และ พล.ท. พรศักดิ์ พูลสวัสดิ์ แม่ทัพภาค 4 ที่ค่ายสิรินธร จังหวัดยะลา เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบและความต้องการของชาวพุทธ ตลอดจนนำเสนอรายงานฯ ซึ่งได้รับการรับฟังด้วยดี
- เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2562 ได้มีการประชุม กทส. เพื่อปรับปรุงรายงานฯ เป็นครั้งสุดท้ายและวางแผนการจัดพิมพ์และเผยแพร่ต่อไป

การประมวลผลการสัมภาษณ์

คุณลักษณะผู้ให้สัมภาษณ์

ในด้านอาชีพของผู้ให้สัมภาษณ์จังหวัดยะลา ส่วนมากจะประกอบอาชีพเดี่ยว มาตลอด (เช่น กลุ่มพระ นักเรียนนักศึกษา บัณฑิตอาสา ข้าราชการ) มีเพียงบางคนใน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มเกษตรกร ที่เคยทำงานในอาชีพอื่นมาก่อน สำหรับ บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระภิกษุยอมทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนา ส่วน ฆราวาสนั้นก็ทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดี แต่มีถึง 30 คนที่ไม่ระบุบทบาทเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ในบรรดาผู้ให้สัมภาษณ์จังหวัดนราธิวาส (50 คน) มีพระ 3 รูป ฆราวาสส่วนมาก จะประกอบอาชีพเดี่ยวมาตลอด ในปัจจุบันส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอิสระ (17 คน ทำสวน 7 คนค้าขาย 4 คนรับจ้าง) รองลงไปทำงานในภาครัฐ (5 คนรับราชการ 6 คน เป็นผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วย) มีแม่บ้าน 3 คน ในด้านศาสนกิจ ส่วนใหญ่จะทำบุญและ สวดมนต์

ในบรรดาชาวพุทธปัตตานีจำนวน 48 คนที่ให้สัมภาษณ์ มีพระ 8 รูป ฆราวาส ส่วนมากจะประกอบอาชีพเดี่ยวโดยยังไม่เคยเปลี่ยนอาชีพ ในปัจจุบันส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพอิสระ (11 คนรับจ้าง 7 คนค้าขาย 6 คนทำการเกษตร) รองลงไปทำงานใน ภาครัฐ (รับราชการหรือเป็นข้าราชการบำนาญ หรือเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือสมาชิกสภา อบต.) มีนักศึกษาและบัณฑิตอาสา 4 คน และแม่บ้าน 3 คน ในด้านศาสนกิจชาวพุทธ ที่ให้สัมภาษณ์มักจะเข้าวัดทำบุญเป็นประจำ และมี 4 คน ที่เป็นกรรมการวัดหรือ กรรมการสำนักสงฆ์

การสรุปคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์

1 | ความภาคภูมิใจของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ชาวยะลาส่วนมาก (ร้อยละ 55.5) เล่าถึงความภาคภูมิใจที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของตน เช่น พระภิกษุทั้ง 6 รูปภาคภูมิใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ข้าราชการและสมาชิกสภา อบต. ภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรม ส่วนผู้ประกอบการอาชีพอิสระ เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจ เกษตรกร นักศึกษา พูดถึงความภาคภูมิใจที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน

ผู้ให้สัมภาษณ์ชาวราวีวาสส่วนใหญ่ไม่อยากพูดถึงความภาคภูมิใจ ร้อยละ 28 ไม่ตอบว่าอะไรคือความภาคภูมิใจของตนหรือตอบแบบกำกวม ส่วนร้อยละ 42 เลือกตอบถึงสิ่งที่เคยเป็นความภาคภูมิใจในอดีต เมื่อชาวไทยพุทธและมุสลิมอยู่ร่วมกันฉันพี่น้องและไปมาหาสู่กันอย่างมีความสุข มีร้อยละ 30 ที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจที่มีในปัจจุบัน แบ่งเป็นร้อยละ 12 ภาคภูมิใจในหน้าที่การงานและการทำมาหากินโดยสุจริต ร้อยละ 8 ภาคภูมิใจในศรัทธาทางพุทธศาสนา ร้อยละ 6 ภูมิใจที่เกิดมาเป็นคนไทย ส่วนร้อยละ 4 ดีใจที่สามารถส่งลูกเรียนจนจบปริญญาตรี

ผู้ให้สัมภาษณ์ชาวปัตตานีส่วนใหญ่ตอบคำถามข้อนี้ (ที่ไม่ตอบมีเพียง 7 คน) มีอยู่ 10 คนที่ภูมิใจในอาชีพการงานที่ทำอยู่หรือที่เคยทำ 13 คนภูมิใจในงานจิตอาสา เช่น กิจกรรมช่วยเหลือคนในชุมชน ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมไทย ส่วนอีกคนหนึ่งภูมิใจทั้งในอาชีพและกิจกรรมจิตอาสา มี 12 คนภูมิใจในความเป็นพุทธ และอีก 7 คนในความเป็นคนไทย

2 | สาเหตุที่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกโกรธ

ผู้ให้สัมภาษณ์ชาวยะลารู้สึกโกรธโดยระบุเหตุดังนี้ ร้อยละ 36 พูดถึงการปฏิบัติ (ของรัฐ) ที่ไม่เป็นธรรมหรือไม่เท่าเทียมกันระหว่างพุทธกับมุสลิม ร้อยละ 33 โกรธที่เกิดความไม่สงบ ความรุนแรง การฆ่ากันเองของคนไทย ส่วนร้อยละ 21 โกรธที่ (ชาวมุสลิม) ฆ่าหรือทำร้ายชาวพุทธ รวมถึงคนในครอบครัวของตน

สาเหตุที่ผู้ให้สัมภาษณ์ชาวนราธิวาสระบุบ่อยที่สุดว่าทำให้โกรธคือการฆ่าคนบริสุทธิ์ คนไม่รู้อะไร คนที่ไม่มีทางสู้ บางคนโกรธที่เหตุการณ์ไม่สงบสักที มีความวุ่นวาย ความไม่เป็นธรรมมาตลอด จึงอยากถามว่าทำไม จนบางคนหันมาโกรธและหาว่าภาครัฐทำให้เหตุการณ์ยืดเยื้อ

ผู้ให้สัมภาษณ์ชาวปัตตานีส่วนมาก (25 คน) มีความรู้สึกโกรธเกี่ยวกับเหตุการณ์ไม่สงบหรือการใช้ความรุนแรง ในจำนวนนี้มี 7 คนที่ระบุถึงผู้ถูกกระทำซึ่งได้แก่ผู้บริสุทธิ์และชาวพุทธ และมี 2 คนที่ระบุว่าตนเองหรือคนในครอบครัวเป็นเหยื่อความรุนแรง มีผู้ตอบ 5 คนที่โกรธรัฐว่าปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมหรือเลือกปฏิบัติระหว่างพุทธกับมุสลิม และโกรธที่รัฐไม่สามารถแก้ปัญหาได้ นอกจากนี้ มี 7 คนที่ระบุสาเหตุที่รู้สึกโกรธไว้หลากหลาย ส่วนอีก 10 คนเลือกที่จะไม่ตอบหรือตอบว่าไม่มีความโกรธ

3 | ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง

ความรุนแรงส่งผลกระทบต่อชีวิตของชาวพุทธจังหวัดยะลากลุ่มนี้ โดยเฉพาะในเรื่องความไม่ปลอดภัยในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และความหวาดระแวงในการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนต่างกลุ่มศาสนา-ชาติพันธุ์ ในจำนวนคนพุทธทั้ง 42 คน มี 4 คนที่ระบุว่าตนและคนในครอบครัวเคยเป็นเหยื่อของความรุนแรงทางตรง

ชาวนราธิวาส 14 คนที่ตอบคำถามนี้ระบุว่าหวาดกลัวในการเดินทาง เช่น ไม่กล้าใช้รถจักรยานยนต์ ไม่เดินทางในตอนกลางคืน มีปัญหาในการไปตลาดเพื่อซื้อของหรือขายของ มี 19 คนตอบว่าหวาดระแวง เช่น กลัวสถานการณ์ กังวลเมื่อคนรอบข้างหรือเพื่อนเสียชีวิต เป็นห่วงพ่อแม่ ต้องคอยระวังตัวตลอด พระรูปหนึ่งบอกว่า ออกบิณฑบาตไม่ได้ มีผู้ตอบคนหนึ่งเล่าว่าตนยังหวาดกลัวจากเหตุการณ์ที่เกิดในปี 2550 เมื่อแผงขายผักของตนถูกระเบิดและตัวเองบาดเจ็บสาหัส

ความรุนแรงมีผลกระทบมากบ้างน้อยบ้างต่อชาวพุทธปัตตานีที่ตอบคำถาม มีผู้ตอบ 10 คนที่ระบุว่าตนเองถูกทำร้ายหรือคนในครอบครัวถูกทำร้ายจนบางคนเสียชีวิต มี 5 คนระบุว่าการเดินทางไม่ปลอดภัย มี 13 คนที่ระบุกว้างๆ ว่า ชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป ติดขัดและยากลำบาก นอกจากนี้ มี 8 คน ระบุชัดว่าเป็นการติดขัดในการ

ประกอบอาชีพ ทำให้ขาดรายได้ ในจำนวนนี้ มีหนึ่งคนที่พูดถึงการติดขัดในการศึกษาเล่าเรียน ส่วนในด้านผลกระทบทางจิตใจ มีผู้ตอบ 7 คนที่ระบุว่ารู้สึกว้าวุ่น หวาดระแวง มีพระรูปหนึ่งบอกว่าออกบิณฑบาตไม่ได้ ที่เหลือ 4 คนจะไม่ตอบหรือตอบไม่ตรง ไม่ชัดเจน

4 | สาเหตุหลักๆ ของความขัดแย้งถึงตายที่ดำเนินอยู่ในชายแดนใต้

ชาวพุทธระยะลาที่ตอบคำถามนี้จำนวนครึ่งหนึ่งมองว่าสาเหตุของความไม่สงบมาจากประเด็นการเมืองการปกครองคือ แนวคิดแบ่งแยกดินแดนร่วมกับเรื่องผลประโยชน์และปัญหาทางสังคมอื่นๆ เช่น ปัญหายาเสพติด และปัญหาผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ในขณะที่ชาวพุทธอีกเกือบครึ่งหนึ่งมองว่า ปัญหายาเสพติด การบิดเบือนคำสอนทางศาสนา และผลประโยชน์ทั้งจากการค้าของเถื่อน เป็นสาเหตุของความไม่สงบ ไม่ใช่การที่คนบางกลุ่มมีแนวคิดแบ่งแยกดินแดน

ชาวพุทธนราธิวาสที่ตอบคำถามนี้ส่วนใหญ่มองว่าสาเหตุมาจากความต้องการแบ่งแยกโดยจำแนกการแบ่งแยกเป็น 3 ลักษณะคือ 1) การแบ่งแยกทางศาสนา (ร้อยละ 50 ระบุสาเหตุนี้ โดยบางคนระบุหลายสาเหตุ) ซึ่งหมายถึงการยุยงให้เกิดความเข้าใจผิดระหว่างศาสนิก 2) การแบ่งแยกพื้นที่ (ร้อยละ 44) ซึ่งหมายรวมถึงการแยกพื้นที่อยู่อาศัย การแยกพื้นที่ทำมาหากิน ไปจนถึงการไล่ชาวพุทธออกไปจากพื้นที่ และ 3) การแบ่งแยกดินแดน (ร้อยละ 34) ซึ่งหมายถึงการแยกออกไปตั้งประเทศใหม่ที่เป็นเอกราช ผู้ตอบส่วนน้อยจะระบุสาเหตุอื่น โดยร้อยละ 14 กล่าวถึงสาเหตุที่มาจากผลประโยชน์แทรกซ้อน เช่น การค้ายาเสพติด การค้าของเถื่อน การค้ามนุษย์ การคอร์รัปชัน ขณะที่ร้อยละ 6 คิดว่าสาเหตุมาจากการสร้างสถานการณ์หรือการไม่เอาจริงเอาจังของเจ้าหน้าที่ เพื่อใช้งบประมาณให้หมด

ชาวพุทธปัตตานีที่ให้สัมภาษณ์ระบุสาเหตุหลักๆ ไว้ 3 สาเหตุดังนี้ 1) สาเหตุน่าจะมาจากฝ่ายที่เห็นต่างจากรัฐที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน บวกกับภัยแทรกซ้อน (มีผู้ตอบ 17 คน) 2) สาเหตุน่าจะมาจากฝ่ายรัฐ เช่น สาเหตุด้านการปกครอง การบังคับใช้กฎหมายที่หย่อนยาน การใช้จ่ายงบประมาณ และเรื่องผลประโยชน์ (มีผู้ตอบ 14 คน) 3) สาเหตุไม่ใช่เรื่องการเมือง หากเป็นปัญหายาเสพติด อิทธิพลในพื้นที่ การบิดเบือน

คำสอนทางศาสนา ความไม่เข้าใจกันของคน ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น (มีผู้ตอบ 12 คน) ที่เหลือ 5 คน ไม่ตอบหรือไม่แน่ใจ

5 | ความเห็นต่อกระบวนการพูดคุยสันติสุข/สันติภาพระหว่างตัวแทนรัฐบาลกับตัวแทนมาราปาตานี

ชาวพุทธยะลากลุ่มนี้ไม่ได้ให้ความสนใจหรือมีความคาดหวังต่อการพูดคุยสันติสุข/สันติภาพ ร้อยละ 73.8 มีทัศนคติด้านลบต่อภาคีการพูดคุย ทั้งรัฐบาลไทย (เช่น รู้สึกว่ารัฐบาลไทยไม่มีความจริงใจในการเจรจา) และมาราปาตานี (ไม่ใช่ตัวแทนที่แท้จริงของกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ) รวมถึงบทบาทของมาเลเซียในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (มองว่าไม่น่าจะมีความเป็นกลาง) และการพูดคุยไม่มีความโปร่งใส และคิดว่าเป็นปัญหาของประเทศไทยที่ควรจัดการกันเอง ไม่ต้องอาศัยคนนอกเข้ามาเป็นคนกลาง

ผู้ตอบชาวราชาธิวาสส่วนใหญ่ (ร้อยละ 46) ไม่ให้คุณค่าแก่กระบวนการพูดคุย และเลือกที่จะมองข้ามไปเลยโดยไม่ตอบคำถามนี้ หรือตอบว่าไม่ทราบ ชาวไม่รู้จัก ร้อยละ 12 ตอบตรงๆ ว่าไม่เห็นด้วย ส่วนร้อยละ 10 ไม่คาดหวังจากกระบวนการนี้ โดย 1 คนให้เหตุผลว่า คุยไปก็แค่นั้น รัฐบาลมีนโยบายอยู่แล้ว มีร้อยละ 40 ที่ตอบว่าไม่เชื่อในกระบวนการนี้ บางคนไม่เชื่อว่าผู้พูดคุยจะจริงใจ บางคนไม่เชื่อใจผู้อำนวยความสะดวก แต่บางคนแม้ไม่เชื่อก็ยังแบ่งรับแบ่งสู้อยู่บ้าง หลังจากบอกว่าไม่เชื่อแล้วยังมีความเห็นต่อท้ายว่า แต่ยงดีกว่าไม่ทำอะไรเลย หรือแต่ไม่มีอะไรดีไปกว่านี้ ทั้งหมดนี้มีเพียงคนเดียวที่ฝากความหวังไว้บ้าง โดยขอให้คุยกันแบบสันติทั้งสองฝ่าย

ผู้ตอบชาวปัตตานีมีทั้ง 1) เห็นด้วย (17 คน โดยบางคนมีข้อเสนอเพิ่มเติม เช่น การพูดคุยควรทำอย่างเปิดเผยให้สาธารณชนรับรู้รับทราบ) 2) ไม่เห็นด้วย (16 คน) และ 3) เห็นด้วยบ้าง คือ อยากให้พูดคุยกันเองภายในประเทศมากกว่าที่จะให้มาเลเซียเป็นผู้อำนวยความสะดวก (มีผู้ตอบ 3 คน) ที่เหลือตอบว่าไม่ทราบ ไม่มีข้อมูล หรือไม่ตอบ

6 | ตัวแทนฝ่ายรัฐบาลและมาราปาตานีควรคุยกันเรื่องอะไร

ประเด็น 3 ประเด็นสำคัญที่ชาวพุทธยะลาทุกกลุ่มนี้เห็นว่าภาคีการพูดคุยควรนำไปพิจารณาร่วมกันคือ 1) สร้างความปลอดภัยในชีวิต โดยเฉพาะเรื่องการเดินทางของประชาชน 2) การให้ความเท่าเทียมแก่คนจากทุกกลุ่มศาสนา ไม่เลือกปฏิบัติ และ 3) ความเท่าเทียมกันทางด้านสิทธิทางการศึกษาระหว่างคนมลายูมุสลิมและคนไทยพุทธ

ในเรื่องความปลอดภัย ชาวพุทธนราธิวาสร้อยละ 74 มีความเห็นว่าควรพูดคุยในเรื่องการป้องกันการฆ่า และป้องกันการทำร้ายคนพุทธและคนบริสุทธ์ ในจำนวนนี้ผู้ตอบร้อยละ 14 ขอให้ดูแลความปลอดภัยในทุกพื้นที่อย่างใกล้ชิด ส่วนร้อยละ 14 ขอให้ดูแลความปลอดภัยในการใช้ชีวิต ในเรื่องปากท้อง ผู้ที่ตอบอยากให้ผู้พูดคุยสนใจการส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งการค้าขาย และการทำสวน ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนมีรายได้ มีบางคนอยากให้พูดคุยกันในเรื่องการอำนวยความสะดวกในการเดินทางไปทำงาน ไปค้าขาย รวมทั้งการเดินทางในเวลากลางคืน และมี 2 คนที่ขอให้สนใจเรื่องการว่างงาน เพราะคิดว่าทุกคนควรมีรายได้ ในเรื่องการศึกษา ผู้ที่ตอบเห็นความสำคัญของการสนับสนุนการศึกษา โดยเน้นการให้โอกาสหรือให้ทุนการศึกษาแก่เด็กยากจน ผู้ตอบบางคนให้เหตุผลว่า เด็กที่ไม่ได้เรียนจะติดยา หรือค้ายาเสพติด

ชาวพุทธปัตตานีมีความเห็นว่า ในประเด็นความปลอดภัย ส่วนมาก (19 คน) เห็นว่าควรพูดคุยในเรื่อง การสร้างความปลอดภัยโดยเฉพาะเรื่องการเดินทาง อีก 4 คนเห็นว่าควรพูดคุยเรื่องพื้นที่ปลอดภัย ส่วนอีก 4 คนเห็นว่าควรพูดคุยในเรื่องความปลอดภัยของผู้บริสุทธ์ ในประเด็นปากท้องผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนมาก (17 คน) เน้นในเรื่องราคาพืชผล อีก 13 คนอยากให้พูดคุยในเรื่องการส่งเสริมอาชีพ ส่วนอีก 4 คนย้ายไปที่ประเด็นความปลอดภัย คือเน้นในเรื่องในเรื่องความปลอดภัยในการประกอบอาชีพ ในประเด็นการศึกษา มีผู้ตอบจำนวนน้อย คือ 6 คนเห็นว่าควรยกเรื่องโอกาสการเข้าถึงการศึกษามาพูดคุย อีก 5 คนขอให้พูดคุยเรื่องการให้ทุนการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนผู้ตอบ 5 คนเห็นว่าควรพูดคุยในเรื่องการให้นักเรียนต่างศาสนาได้เรียนร่วมกัน ในประเด็นความยุติธรรม ผู้ตอบส่วนมาก (12 คน) ขอให้พูดคุยในเรื่องการปฏิบัติต่อชาวพุทธและมุสลิมอย่างเท่าเทียมกัน มี 4 คนที่ขอให้พูดคุยในเรื่องการสร้างความปลอดภัย

เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ส่วน 3 คนคิดว่าควรคุยกันในเรื่องการให้ความยุติธรรมแก่ผู้เห็นต่างที่กลับใจ ในประเด็นการเมืองการปกครอง มีผู้ตอบจำนวนน้อยรวมกันแล้วเพียง 12 คน ในจำนวนนี้ 5 คน ขอให้คุยในเรื่องการปกครองที่ดูแลประชาชนอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง มี 4 คนที่อยากให้คุยในเรื่องความสุจริต ส่วนอีก 3 คนอยากให้การเมืองการปกครองเป็นประชาธิปไตย

7 | ข้อเสนอต่อตัวแทนรัฐบาลในการพูดคุยสันติสุข/สันติภาพ

ชาวพุทธะลาส่วนมากมีข้อเสนอต่อตัวแทนรัฐบาลดังนี้ 1) การแก้ไขปัญหาความไม่สงบ และ 2) การวางตัวของรัฐบาล/การเตรียมตัวของรัฐบาลในการพูดคุยสันติภาพ ในประเด็นที่ 1) นั้น ชาวพุทธเสนอว่ารัฐต้องปรับการทำงานให้สอดคล้องกันทุกภาคส่วน และทำความเข้าใจความต้องการของประชาชนแต่ละกลุ่ม และให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนทุกกลุ่มโดยไม่มีทางเลือกปฏิบัติ ในประเด็นที่ 2) นั้น ชาวพุทธเสนอว่า รัฐต้องให้ความจริงใจในการพูดคุยสันติภาพ และการสร้างความโปร่งใสและความเป็นรูปธรรมให้เกิดขึ้นในการพูดคุยสันติภาพ โดยเปิดเผยข้อมูลหรือผลของการเจรจาให้ประชาชนได้รับทราบและติดตามเป็นระยะๆ รัฐบาลควรรับฟังปัญหาในระดับท้องถิ่นก่อนไปเจรจากับมาราปาทานี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน

ในส่วนของชาวพุทธนราธิวาส เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเห็นด้วยกับกระบวนการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข แทนที่จะมีข้อเสนอต่อตัวแทนรัฐบาลในการพูดคุย ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 56) จึงเลือกที่จะมีข้อเสนอต่อฝ่ายรัฐบาลโดยทั่วไปมากกว่า และอีกส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 24) เลือกที่จะไม่ตอบ ไม่ให้ความหวัง หรือไม่ให้ข้อเสนอ เพราะเห็นว่ารัฐแก้ปัญหอะไรไม่ได้ จึงมีเพียงร้อยละ 20 คนที่มีข้อเสนอแนะเชิงแก้ไขความขัดแย้งผ่านการพูดคุย แบ่งเป็นร้อยละ 10 ที่เสนอว่า ทุกภาคส่วนรวมทั้งรัฐบาลต้องช่วยกันคลี่คลายปัญหาอย่างจริงจัง ร้อยละ 6 ที่ให้กำลังใจ โดยขอให้ทำสำเร็จ และให้การพูดคุยเป็นแบบสุจริตและเป็นไปด้วยดี และให้มุ่งแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง ร้อยละ 4 แนะนำวิธีแก้ไขปัญหาคือ ให้จับมือกับผู้นำศาสนา และให้จัดกิจกรรมร่วมระหว่างชุมชนสองศาสนา

ชาวพุทธปัตตานีจำนวนหนึ่ง (18 คน) มีข้อเสนอให้ภาครัฐดำเนินการเลยโดยไม่เกี่ยวกับการพูดคุย เช่น ดูแลความปลอดภัย อำนาจความยุติธรรม ทำความสงบสุขให้เกิดขึ้นโดยเร็ว และให้ความสำคัญแก่ชาวพุทธมากขึ้น สำหรับข้อเสนอที่เกี่ยวกับการพูดคุย มีผู้ตอบ 18 คนซึ่งให้ความเห็นที่หลากหลาย พอสรุปได้ว่า ขอให้เตรียมตัวให้ดี พูดคุยให้ตรงประเด็น พูดคุยอย่างจริงจังต่อเนื่อง รายงานผลให้ประชาชนทราบ และพูดคุยให้เป็นผลสำเร็จ

8 | ข้อเสนอต่อตัวแทนมาราปาตานี ในการพูดคุยสันติภาพ

ข้อเสนอที่ชาวพุทธยะลากลุ่มนี้มีต่อมาราปาตานีมี 2 ข้อเสนอหลักคือ 1) การทำงาน/ปฏิบัติการของมาราปาตานีในเรื่องความขัดแย้งชายแดนใต้ และ 2) บทบาทของมาราปาตานีในการเป็นตัวแทนกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐในกระบวนการพูดคุยสันติสุข/สันติภาพ สำหรับข้อเสนอที่ 1) นั้น ชาวพุทธยะลาขอให้มาราปาตานียุติการใช้ความรุนแรง หยุดการใช้ประเด็นศาสนามาขับเคลื่อนสร้างความแตกแยก เพราะความแตกต่างทางศาสนาไม่ใช่ปัญหาชายแดนใต้ หยุดการบีบคั้นกดดันให้ชาวพุทธในชายแดนใต้ต้องหนีออกจากพื้นที่ สำหรับข้อเสนอที่ 2) นั้น ชาวพุทธอยากให้มาราปาตานีพยายามนำเอาตัวแทนของกลุ่มผู้เห็นต่างทุกกลุ่มมาเข้าสู่การเจรจาโดยตรง ให้เคารพคู่เจรจาและทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง มีความจริงใจในการเจรจา ถ้อยทีถ้อยอาศัยในการเจรจาสื่อข้อเสนอ/ทางออกที่เป็นรูปธรรม ระบุตัวตนและความต้องการของกลุ่มผู้เห็นต่างแต่ละกลุ่มให้ได้ และขอให้ทุกกลุ่มเข้าสู่กระบวนการพูดคุยอย่างจริงจัง

ชาวพุทธนราธิวาสมีข้อเสนอต่อตัวแทนมาราปาตานีซึ่งอาจแบ่งได้เป็นข้อเสนอต่อมาราปาตานีโดยทั่วไป (มีผู้เสนอ 15 คน) และข้อเสนอที่เกี่ยวกับการพูดคุย (มีผู้เสนอ 28 คน) ส่วน 19 คน เลือกที่จะไม่ตอบ (เนื่องจากบางคนมีหลายข้อเสนอ จำนวนรวมจึงมากกว่า 50 คน) ข้อเสนอที่เสนอต่อกลุ่มมาราปาตานีโดยทั่วไป สะท้อนถึงความคับข้องใจที่มีต่อกลุ่มดังกล่าว เช่น เสนอให้หยุดฆ่าและหยุดทำร้ายคนพุทธ หรือเสนอว่าควรให้เกียรติการนับถือศาสนาและการปฏิบัติศาสนกิจของคนพุทธ สำหรับข้อเสนอต่อการพูดคุย ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 42) เป็นการขอให้ตัวแทนพูดคุยอย่างจริงจัง และ

ตรงไปตรงมา เมื่อคุยกันแล้วต้องปฏิบัติตามอย่างเข้มงวด นอกจากนี้ มีข้อเสนอให้ทุกภาคส่วน (รวมทั้งมาราปตานี) จับมือกันแก้ปัญหาให้รุนแรงไปกว่านี้ และร้อยละ 6 เป็นข้อเสนอในเชิงให้กำลังใจหรือฝากความหวังคือ อยากให้ชายแดนใต้สงบร่มเย็น ทำยังไงก็ได้ให้เกิดความสงบสุข และขอให้เจรจางานได้ข้อสรุปที่ดีแก่ทั้งสองฝ่าย

ชาวพุทธปัตตานีที่ตอบคำถามจำนวน 15 คน อยากสื่อสารกับตัวแทนมาราปตานีเพื่อขอให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น ขอให้หยุดทำร้ายผู้บริสุทธิ์ หยุดบิดเบือนศาสนา ปฏิบัติตามกฎหมาย และหันมาร่วมกันพัฒนา อีก 2 คนห่วงใยความปลอดภัยของชาวพุทธ โดยเฉพาะ ในขณะที่ 15 คน มีข้อเสนอต่อการพูดคุย เช่น การเป็นตัวแทนของกลุ่มผู้เห็นต่าง ขอมีสติและเหตุผล ขอให้เปิดเผยเป้าหมายและความต้องการ และขอให้ทำตามข้อตกลงที่จะมีร่วมกัน ส่วนที่เหลือ 16 คน ขอไม่ตอบหรือตอบไม่ตรงคำถาม

9 | ความหวัง และความปรารถนาของชาวพุทธที่ให้สัมภาษณ์

ชาวพุทธยะลาที่ให้สัมภาษณ์มีความหวังที่จะเห็นสังคมชายแดนใต้เป็น 1) สังคมที่มีสันติและความสงบสุข ปราศจากความรุนแรง ประชาชนรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข (17 คน หรือ ร้อยละ 40.4) 2) สังคมที่กลับไปเป็นเหมือนก่อนเกิดเหตุการณ์ปี 2547 (11 คน หรือ ร้อยละ 26.1) และ 3) สังคมพหุวัฒนธรรม เน้นการอยู่ร่วมกันของกลุ่มศาสนาต่างๆ บนบรรทัดฐานของความเคารพ ไม่มีการแบ่งแยกทางศาสนา ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างดี (8 คน ร้อยละ 19) มีอีก 2 คน (ร้อยละ 4.8) ที่บอกว่าไม่มีความหวัง ผู้ที่ตอบว่าไม่มีภาพอนาคตให้เหตุผลว่า “เหตุการณ์คงจะยุติได้ยาก” หรือมองว่า “สถานการณ์ไม่มีความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น” อีก 2 คน (ร้อยละ 4.8) บอกว่าอยากเห็นสังคมชายแดนใต้เป็นสังคมแห่งความจริงใจ โดยเฉพาะความจริงใจจากเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนอีก 1 คน (ร้อยละ 2.4) ตอบว่าอยากเห็นสังคมชายแดนใต้เปลี่ยนแปลงเป็นระบบสังคมหรือการเมืองการปกครองใหม่ที่สอดคล้องกับความเป็นจริง

ดูเหมือนว่าชาวพุทธนราธิวาสที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60) จะมองไม่เห็นอนาคตที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ในจำนวนนี้มีร้อยละ 36 ตอบว่า แม้จะไม่มีหรือมีความหวัง

อย่างเลือนราง แต่แสดงความปรารถนาว่า อยากให้เหตุการณ์ร้ายสงบโดยเร็ว อยากฟื้นฟูสายสัมพันธ์ให้กลับมาเป็นเพื่อนกันเหมือนในอดีต ในบรรดาผู้ตอบ (ร้อยละ 40) ที่มีความหวัง ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 22) หวังให้เหตุการณ์สงบ หวังว่าจะไม่เกิดเหตุสะเทือนใจ หวังให้ประชาชนปลอดภัย (แม้แต่จะยาก) ส่วนอีกร้อยละ 12 หวังให้สามจังหวัดชายแดนใต้มีความเจริญ ความสัมพันธ์กลับมาเหมือนแต่ก่อน เศรษฐกิจดี คนกลับมาเที่ยว และอีกร้อยละ 6 ผูกความหวังไว้แก่รัฐ หวังว่ารัฐจะแก้ปัญหาได้สำเร็จ

ชาวพุทธปัตตานีจะเน้นการเสนอภาพอนาคตมากกว่าการเสนอภาพความหวัง เป็นธรรมดาที่ผู้ตอบคำถามทุกคน (37 คน) อยากมีอนาคตที่สันติ แต่ก็มีอยู่ 11 คน ที่เลือกที่จะไม่ตอบ ตอบว่าไม่มีความหวัง หรือตอบไม่ตรง ในบรรดาผู้ที่ตอบ 37 คนนั้น ส่วนใหญ่ (26 คน) จะเน้นสันติสังคมที่ทุกคนปลอดภัย 9 คนเน้นการกลับไปเหมือนเดิม ที่ชุมชนมีความสัมพันธ์กันดีและไม่หวาดระแวง ขณะที่ 2 คนเสนอภาพของสังคมพหุวัฒนธรรมที่เน้นความเท่าเทียม และไม่แบ่งแยก

10 | ใครต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้ความหวังเป็นจริง

ชาวพุทธยะลาส่วนมากตอบคำถามนี้ว่า การสร้างสังคมแห่งสันติและความสงบสุขนั้นจะต้องเน้นบทบาทของรัฐ (15 คน ร้อยละ 35.7) การทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและประชาชนให้มากกว่าเดิม (10 คน ร้อยละ 23.8) โดยเน้นให้รัฐต้องปฏิบัติต่อประชาชนกลุ่มต่างๆ ด้วยความเสมอภาคและยุติธรรมกว่าที่เป็นอยู่ จึงจะสามารถแก้ปัญหาความไม่สงบนี้ได้อย่างยั่งยืน และทุกภาคส่วนในสังคมต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา (10 คน ร้อยละ 23.8)

หากแจกแจงเฉพาะชาวพุทธนราธิวาสที่ตอบคำถามนี้ โดยบางคนให้หลายคำตอบ พบว่าร้อยละ 42 เน้นการพึ่งตนเอง หรือการพึ่งกันเองของชาวพุทธ ส่วนร้อยละ 54 ตอบว่าต้องพึ่งบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกด้วย เช่น เสนอให้ร่วมมือกันทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นราชการ เอกชน ผู้นำศาสนา ชาวพุทธ ชาวมุสลิม ฯลฯ มีร้อยละ 24 ที่หวังให้รัฐบาล หน่วยงานต่างๆ และผู้เกี่ยวข้องโดยตรง มาช่วยแก้ปัญหาความทุกข์ของประชาชน และช่วยเหลือประชาชน

ดูเหมือนว่าชาวพุทธปัตตานีจะตั้งใจตอบคำถามนี้ โดยมุ่งตอบว่า “ใคร” จะเป็น “ตัวละคร” (actors) ที่สำคัญในการทำให้เกิดสันติสุข แน่แน่นอนที่คำตอบจะมีหลากหลาย ซึ่งสรุปได้ดังนี้ มีผู้ตอบ 3 คนที่หวังพึ่งบารมีขององค์พระประมุข มี 16 คนที่คิดว่าการสันติสังคมจะเกิดขึ้นได้โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ขณะที่ 19 คนหวังพึ่งรัฐ ซึ่งแบ่งย่อยได้ดังนี้ 10 คนคิดว่ารัฐเป็นหลัก 6 คนเสนอให้รัฐกับฝ่ายเห็นต่างร่วมมือกัน และอีก 3 คนขอให้รัฐร่วมมือกับผู้นำศาสนาและประชาชน อย่างไรก็ตาม มีผู้ตอบ 6 คนที่ไม่กล่าวว่าใครคือตัวละครหลัก หากเน้นที่จะตอบว่าทำอย่างไรมากกว่า เช่น เสนอให้ใช้มาตรการทางกฎหมาย ใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการให้อภัย เป็นต้น มีบางคนให้สองคำตอบและ 5 คนไม่ตอบหรือตอบไม่ตรงคำถาม

11 | บทสรุป

ชาวพุทธในชายแดนใต้มีความภาคภูมิใจในอาชีพ ในหน้าที่การงาน ในการมีจิตอาสาและการมีกิจกรรมร่วมกับชุมชน และภูมิใจในการเป็นชาวพุทธและชาวไทย แต่บ่อยครั้งที่ความภาคภูมิใจถูกลดทอนด้วยความกลัว ความโกรธ ความเสียใจ วิถีชีวิตของชาวพุทธต้องเปลี่ยนไป เพราะเหตุการณ์ความรุนแรง มีความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยเฉพาะไม่ปลอดภัยในการเดินทางไปทำงาน ไปค้าขายหรือไปติดต่อกับคนนอกพื้นที่ มีการสูญเสียคนในครอบครัวและญาติมิตรไปกับเหตุการณ์รุนแรง มีชีวิตในความทุกข์ ความคับข้องใจ และความหวาดระแวง

ชาวพุทธที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เชื่อว่าสาเหตุหลักของความรุนแรงคือการแบ่งแยกไม่ว่าจะเป็น การแบ่งแยกทางศาสนา ทางพื้นที่ ไปจนถึงแบ่งแยกดินแดน ส่วนสิ่งที่เรียกว่าภัยแทรกซ้อนนั้นเป็นสาเหตุรอง มีบางคนระบุว่าสาเหตุมาจากการไม่เข้าใจกันและความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรม ชาวพุทธจำนวนหนึ่งที่ไม่มากนักมองว่าปัญหาเกิดแต่เจ้าหน้าที่ที่หย่อนยานในการบังคับใช้กฎหมายและสนใจแต่การใช้งบประมาณ

ชาวพุทธส่วนมากไม่เชื่อหรือไม่มั่นใจว่ากระบวนการพูดคุยสันติภาพจะช่วยแก้ปัญหาได้ โดยตั้งข้อสงสัยในเรื่องการเอาจริงเอาจัง การเป็นตัวแทนของฝ่ายเห็นต่าง

ความเป็นกลางของฝ่ายอำนวยความสะดวก แต่บางคนก็บอกว่า พูดคุยกันดีกว่าไม่ทำอะไรเลย และบางคนพอจะหวังได้ว่าการพูดคุยอาจนำไปสู่การร่วมมือกันแก้ปัญหา

ในทัศนะของชาวพุทธ การพูดคุยควรเน้นในเรื่องความปลอดภัย การส่งเสริมอาชีพ การศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึง มีจำนวนหนึ่งที่ไม่มากนักก็อยากให้พูดคุยในเรื่องการให้นักเรียนต่างศาสนาได้เรียนร่วมกัน ในเรื่องความยุติธรรม อยากให้คุยกันเรื่องความเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรม มีจำนวนหนึ่งที่ไม่มากนักที่กล่าวถึงการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ผู้เห็นต่างที่กลับใจ หรือกล่าวถึงการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย

ด้วยเหตุที่ชาวพุทธมีความรู้สึกว่าตนเองถูกกระทำ และตกอยู่ในความทุกข์มาเป็นเวลายาวนาน มุมมองต่อสถานการณ์จึงมักเป็นในทางลบ หรือเป็นการมองโลกในแง่ร้าย (pessimism) และอยากมีข้อเสนอต่อภาครัฐเพื่อดำเนินการได้เลยโดยไม่ต้องรอการพูดคุย เช่น การทำความเข้าใจกับประชาชนทุกกลุ่ม รวมทั้งให้ความสำคัญแก่ชาวพุทธมากขึ้น การติดตามคนผิดมาลงโทษ การให้ความเป็นธรรม ในขณะที่เดียวกันก็หวังให้ฝ่ายรัฐบาลพูดคุยแบบสุจริต โปร่งใส จริงจัง ต่อเนื่อง เตรียมตัวให้ดี รวมทั้งการรับฟังปัญหาท้องถิ่นก่อนการพูดคุย มีชาวพุทธจำนวนหนึ่งที่ไม่มากนักที่ฝากความหวังให้การพูดคุยสำเร็จได้ด้วยดี

ชาวพุทธมีข้อเสนอต่อฝ่ายมาราปตานีโดยตรง เช่น ขอให้ยุติความรุนแรง หยุดการฆ่า และหยุดทำร้ายคนพุทธ หยุดการขับไล่ชาวพุทธออกจากพื้นที่ ไม่ใช่ประเด็นศาสนา มาสร้าง ความแตกแยก ขณะเดียวกันก็มีข้อเสนอที่เกี่ยวกับการพูดคุย เช่น ขอให้ทุกกลุ่มมาร่วมเจรจา ขอให้ระบุตัวตนและความต้องการให้ชัด ขอให้เคารพคู่เจรจา และทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง ตรงไปตรงมา จนได้ข้อสรุปที่ดีต่อทั้งสองฝ่าย และขอให้หน้าข้อตกลงไปปฏิบัติด้วย

ชาวพุทธมองภาพอนาคตที่พึงปรารถนาตรงกัน นั่นคือ สังคมที่สันติสงบสุข ทุกคนปลอดภัย เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีการแลกเปลี่ยนกันด้วยความเคารพ เป็นสังคมที่เจริญ คนกลับมาเที่ยว และมีการไปมาหาสู่กันเหมือนแต่ก่อน

ในการทำให้ภาพอนาคตของสันติสังคมเป็นจริง ชาวพุทธจำนวนมากคิดว่าเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วน ทั้งราชการ เอกชน ชาวพุทธ ชาวมุสลิม ที่จะร่วมมือกันเพื่อ

เป้าหมายนี้ ขณะที่ชาวพุทธอีกจำนวนหนึ่งให้ความสำคัญแก่ภาครัฐในอันที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสมอภาค ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ โดยได้รับความร่วมมือจากประชาชน อย่างไรก็ตาม ใดๆก็ดี มีชาวพุทธจำนวนหนึ่งที่เห็นว่า ก่อนอื่นต้องพึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในหมู่ชาวพุทธ

การประเมินผล “โครงการ Party C”

- โครงการฯ มีปัญหาและอุปสรรคในการประสานงานและการทำการสัมภาษณ์ในระดับชุมชน ซึ่งบางแห่งเข้าถึงยาก มีปัญหาในการสัมภาษณ์ชาวพุทธที่จังหวัดนครราชสีมาให้เป็นไปตามแผน การเขียนรายงานมีความล่าช้าสำหรับบางจังหวัด การขาดเวลาในการปรึกษาหารือในระหว่างคณะทำงานฯ ด้วยกัน และในการเข้าพบ Party A เวลาส่วนหนึ่งหมดไปกับการนำเสนอในรูปแบบ ทำให้เหลือเวลาน้อยไปสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้ทั่วถึง

- ปัญหาและอุปสรรคข้างต้นอาจลดน้อยลงหากมีเวลามากขึ้นในการเตรียมงานและติดตามงานด้วยความละเอียด รอบคอบ และมีความอ่อนไหวต่อความรู้สึกของสมาชิก กทส. ที่เข้าร่วมโครงการฯ มากขึ้น

- จุดแข็งของโครงการฯ คือการมีความเป็นวิชาการและมีผลงานที่เป็นการรวบรวมความเห็นจากชาวพุทธในชุมชนแทนที่จะเป็นความเห็นของชาวพุทธที่เป็นผู้นำ โครงการฯ มีส่วนช่วยให้ กทส. ได้รับการยอมรับจาก Party A และ Party B อีกทั้งเป็นการนำเสนอให้ทั้งสอง Parties รับทราบถึงความต้องการการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ในฐานะ Party C

- การที่ Party A และ Party B ยอมรับ กทส. น่าจะมีส่วนช่วยให้สมาชิก กทส. เห็นบทบาทของตนในฐานะสมาชิกได้ดียิ่งขึ้น ทั้งในฐานะผู้เชื่อมประสานในหมู่ชาวพุทธและในการเพิ่มโอกาสการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมโดยรวม

Report on

The feelings and suggestions of Buddhists concerning the peace dialogue process

Presented by Weaving Peace Together (WPT) Group

April 2019

Introduction to Weaving Peace Together Group

Weaving Peace Together (WPT) is a group of Buddhists including monks, female monks (Bhikhuni) and lay people, most of whom come from the Southern Border Provinces with some from other areas. WPT is recognized as a platform of exchange that welcomes Muslims and government officials. The members in this group have different social and political views and positions. They join the WPT on their own or on behalf of a group they represent but without binding their group. Mainly, WPT's activities consist of dialogues and small projects at community level, with an objective to promote the peaceful coexistence between the minority and the majority in Thailand. Most of WPT's activities are held in the Southern Border Provinces with only some organized in Bangkok or other places. In addition, there are some activities carried out by the group's so-called "envoys" who are Buddhists from both southern and central regions with a mandate to promote mutual understanding among Buddhists and between Buddhists and Muslims, both in and out of the Southern Border areas. WPT was established in 2015 with the support from The Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University (IHRP) and the government of Switzerland.

Interviewing Buddhists in the Southern Border Provinces about their feelings and suggestions concerning the peace dialogue process, dubbed “Party C Project”

The official peace dialogue has 3 main parties, i.e. Party A: the Thai government, Party B: those who have different views who call themselves MARA Patani, and Party F: the Malaysian government, who acts as a facilitator. However, the civil society sector, which is independent from Party A and Party B, should have their own space and participate in this peace process. As a result, WPT, a part of said civil society, initiated a project to interview Buddhists in the Southern Border Provinces about their feelings and suggestions to Party A and B concerning the peace dialogue process. Through the “Party C Project”, as the group calls it (C stands for civil society), WPT aims to contribute to the inclusivity of the peace process.

Implementation of Party C Project

- WPT and The Institute of Human Rights and Peace Studies created a set of questions to ask interviewees:
  1. Name, hometown, recent address, previous occupation (s), present occupation, and role of Buddhism in their lives
  2. Experiences that the interviewees are proud of
  3. What are you angry at? What do you like? What are you sorry about? What are you happy about?
  4. Since 2004, what impact has the violence had on you?
  5. What do you think is the real cause of the deadly conflict in the Southern Border Provinces?
  6. As the government delegation is talking with MARA Patani,

who has different views, and this talk is facilitated by representatives from Malaysian government, what do you think about this dialogue?

7. To bring about peace, what subjects should the government and the dissenters discuss on? 7.1 Security: ...7.2 Livelihoods: ... 7.3 Education: ... 7.4 Justice: ...7.5 Politics: ...
  8. As a Buddhist, what suggestions would you like to give to the government officials in the peace dialogue?
  9. As a Buddhist, what suggestions would you like to give to the representatives of MARA Patani in the peace dialogue?
  10. What are your future perspectives? What are your hopes and aspiration?
  11. Who, do you think, should take action so that your hopes would come true?
  12. Other opinions
- The members of WPT interviewed Buddhists in 7 districts of Yala Province and 8 districts of Pattani Province. Interviews were carried out in one village in each district. In each of these villages, 6 people were interviewed: a monk, a village head or an assistant, a member of a Subdistrict Administrative Organization (SAO), a woman, a youth, and another person. Totally, there were 42 interviewees in Yala Province (17 males and 25 females), and 48 interviewees in Pattani Province (29 males and 19 females). In Narathiwat Province, the Buddhists from 10 districts were interviewed, 1-16 persons from each district, with a total number of 50 interviewees (20 males and 30 females).
  - The interviewers were members of WPT and they conducted the interviews in October 2018. The coordinators of this interview in

each province include Ms. Natnapang Klainimit (Yala), Ms. Thida Wannalak (Narathiwat), Ms. Lamai Manakarn and Ms. Duangsuda Soiampai (Pattani).

- The analysts and the writers of interview report include Ms. Suphatmet Yunyasit (Yala), Mr. Gothom Arya (Narathiwat and overall report), and Mr. Akkanut Wattanasombat (Pattani).
- The report of the interview results was reviewed by the WPT working group in charge of this project.
- On 12 November 2018, 18 representatives from WPT and IHRP traveled to Kota Bharu, Kelantan, Malaysia and met with 5 representatives from MARA Patani. They presented the findings from the interviews and discussed the peace dialogue process, and exchange opinions with, while presenting “Report on feelings and suggestions of Buddhists concerning the peace dialogue process” to, 5 representatives from MARA Patani namely a member of BIPP who is a medical doctor and the speaker of MARA Patani, a member of BRN who is an ustaz in Yala Province, a member of MARA Patani in charge of security, another member of BIPP who is also a medical doctor, and a member of PULO from Bacho, Narathiwat Province. The dialogue proceeded in a pleasant and friendly manner.
- On 14 November 2018, 28 representatives from WPT and 9 from IHRP met General Udomchai Thammasarorat, head the governmental delegation in the peace talk, Lieutenant General Pornsak Pulsawat, commander of Region 4 Army, and other security officers at Sirindhorn Camp, Yala Province, in order to exchange ideas and views about the unrest situation and the needs of Buddhists, as well as to present the findings from the interviews.
- On 26 January 2019, a final version of the report based on the interviews was approved at a meeting of WPT.

Characteristics of interviewees

Most of the interviewees in Yala Province have been doing only one job all their lives (e.g. monks, students, graduate volunteers, government officials); however, some of the housewives and some of those working in the agricultural sector used to do other jobs before. Referring to the role of Buddhism, monks generally propagate the religion while laymen behave themselves as decent Buddhists. Yet, as many as 30 persons refused to say about their role in Buddhism.

Of the 50 interviewees in Narathiwat Province, three were monks, and most of the laymen have had only one job all their life. At present, most of them are self-employed (17 work in agriculture, 7 do business, and 4 work for hire), followed by those who work in the government agencies (5 government officials, 6 village headmen or assistants), and 3 housewives. In religious affairs, most of them just make merit and say prayers.

Among 48 Buddhist interviewees in Pattani Province, there were 8 monks, and most of the laymen have had only one job all their life. At present, most of them are self-employed (11 work for hire, 7 do business, and 6 work in agriculture), followed by those who work in the government agencies (government officials or pensioners, or village headmen or members of SAO. Also, there were 4 students and graduate volunteers and 3 housewives. In reference to religion, the Buddhist interviewees always go to temple and make merit there. Four of them are members of committees of temples or monasteries (that are yet to be registered as temples).

Summary of answers from the interviewees

1 | Pride of the interviewees

Most of the interviewees in Yala Province (55.5%) said that they are proud of their occupations. For instance, 6 monks were very proud of their propagation of Buddhism while the government officials and members of SAO were proud to provide justice to people. The self-employed, e.g. businessmen, farmers, and students, mentioned taking pride in their participation in community affairs.

Most of the interviewees in Narathiwat Province declined to comment on what they were proud of, while 28% of them did not identify their pride or, if so, answered with ambiguity. 42% said they had been proud in the past that both Buddhists and Muslims could live alongside one another peacefully and happily. Only 30% of them expressed what they are currently proud of: 12% are proud of their occupation, 8% are proud of Buddhism, 6% are proud of being Thai people, and 4% are very glad to help their children get bachelor degrees.

Most of the interviewees in Pattani Province answered this question (except only 7 interviewees). Ten of them are proud of their occupations, both present and in the past. 13 of them are proud of their volunteer jobs, such as helping people in the community, promoting Thai customs and cultures, etc. Another one was proud of his occupation and his volunteer job. 12 of them are proud of being Buddhists while 7 are proud of being Thai people.

2 | Reasons for interviewees to be angry

The interviewees in Yala Province gave the following reasons for their anger: 36% referred to unequal treatment of the government officials toward Buddhists and Muslims, 33% were angry due to the unrest, violence, and

killing of Thai people, and 21% are angry because Muslims killed and attacked Buddhists, including their family members.

The main reason for anger of the interviewees in Narathiwat Province is the killing of innocent people including those who are a soft target. Some are very angry and wonder why the unrest situation and the unfair treatment have not ended. They just wanted to know about this and some of them accused the government officials of letting this situation go on and on.

Most of the interviewees in Pattani Province (25 persons) are very angry about the unrest and violence. Seven of them talked about the victims, innocent people and Buddhists, and two of them stated that they themselves and their family members were direct victims of this violence. Five interviewees mentioned their anger at the government's unequal treatment of Buddhists and Muslims and its inability to cope with this problem. Seven interviewees gave a variety of other reasons for their anger while another 10 decided not to answer or said that they were not angry.

3 | Impact of the violence

The violence has several effects on the life of Buddhists in Yala Province, especially insecurity in daily life, occupation, and interaction with those who have different religions and ethnicity. Out of 42 Buddhists, four indicated that they and their family were direct victims of violence.

14 interviewees in Narathiwat Province stated that they were afraid while travelling; for example, they did not dare to ride a motorcycle during night time, causing difficulty when they wanted to go to market to buy or sell anything. 19 interviewees expressed their fear about the situation and their worry for their parents, particularly when their friends or people close to them died. One monk said he could not collect alms, and one interviewee admitted he is still traumatized from 2007 when his vegetable stall was bombed and he got injured.

There are both severe and mild effects of the violence on the Buddhist interviewees in Pattani Province. 10 interviewees said they or their family were attacked, and some died. Five persons indicated that travel was not safe, and 13 said broadly that their living conditions have changed for the worse. Eight people said clearly that they had difficulty in doing their job, resulting in a decrease in income. One of them mentioned the problem of education. Concerning the psychological consequences, seven interviewees answered they were upset and afraid. One monk said he could not go out to collect alms. Four people did not answer the question about the impact of the violence.

4 | The causes of deadly conflict in the Southern Border Provinces

About half of the Buddhist interviewees in Yala Province thought political issues are the real causes of the unrest. They mentioned issues including secessionism and social problems such as drugs trafficking, local influential persons, etc. The other half thought that drug addiction, twisted religious doctrines, and illicit trade are the causes of the unrest, not secession.

Most of the Buddhists in Narathiwat Province who had answered the question said the real cause is the desire for separation. Three different kinds of separation were referred to: 1) Religious separation - the effort to create misunderstanding among those who have different religions (50% of the interviewees), 2) Area separation which means the separation of living areas and working areas, while pressing the Buddhists to move out (44%), and 3) territorial separation which means the longing for the establishment of the a new and independent nation (34%). Just a few interviewees indicated other causes, for instance, only 14% mentioned conflict of interest such as drug trafficking, contraband trade, human trafficking, etc. Meanwhile, 6% said the real cause was a desire to maintain the unrest and so that government officials could continue to enjoy the budget.

The interviewees in Pattani Province mentioned 3 major causes: 1) The dissenters who want secession and other complications (answered by 17 interviewees), 2) The government who is more concerned about politics at the center, weak law enforcement, abuse of budget, and the greed for benefits (answered by 14 interviewees), and 3) Non-political issues, e.g. drug problems, local influence, twisted religious doctrines, misunderstanding, different cultures, languages, and historical backgrounds, etc., (answered by 12 interviewees). The other five interviewees did not answer the question.

5 | Opinions toward the peace dialogue process between the government representatives and those from MARA Patani

The group of Buddhists in Yala Province had not paid any attention to, or express any hope about, this peace dialogue. About 73.8% of them had a negative attitude towards the parties in the dialogue, both the Thai government (e.g. no sincerity from the Thai government in this dialogue) and MARA Patani (not being the real representatives of the dissenters). A negative attitude was also expressed towards the role of the Malaysian government as facilitator (not being neutral) and about the conduct of dialogue which was not transparent. Many of them thought that the problem should be solved and coped with by Thailand with no need of intervention from other countries.

The majority of interviewees in Narathiwat Province (46%) had not paid any attention to the peace dialogue and did not want to answer this question, with some answering that they had no knowledge whatsoever about this peace process. About 12% directly disagreed with the process while 10% did not expect anything from it. One of the interviewees said the dialogue is useless because the government sticks to its own policies. About 40% said they did not believe in this process. Some said the parties are not sincere in the dialogue and the facilitator could not be trusted. Some of the interviewees, though not believing in this process, saw that it was better than

doing nothing. Only one interviewee hoped that both parties would talk in a peaceful manner.

Among the interviewees in Pattani Province: 1) 17 of them agreed with peace dialogue with some additional suggestions, e.g. the talk should be publicized, 2) 16 of them disagreed, and 3) three of them partially agreed and explained that the dialogue should be conducted within Thailand, without facilitation from Malaysia. The rest of the interviewees did not answer this question or said they did not know about the peace dialogue.

6 | What issues should representatives from the government and from MARA Patani talk about?

There are three issues that the Buddhists interviewed in Yala Province would like the parties to discuss: 1) security in daily life, particularly safety while travelling, 2) equal treatment of people irrespective of their religious identity, and 3) equal right to education for both Muslims and Buddhists.

Regarding security, 74% of the Buddhists interviewed in Narathiwat Province said the dialogue should focus on preventing the killing and attacks on Buddhists and innocent people. 14% of them asked for security in all aspects of life while the other 14% emphasized the security in daily life. Referring to the issue of living, the interviewees wanted promotion and support for employment, trade, and farming so that everybody could have his/her own income. Some would like the representatives to discuss about assistance for daily commuting, especially at night. Two of the interviewees proposed that the issue of unemployment should be discussed as they thought everyone should have income. In reference to education, the interviewees realized the importance of educational promotion, focusing on scholarship for the poor students. Some of them attributed that the uneducated were prone to drug addiction and drug trafficking.

19 Buddhists in Pattani thought that, on the issue of security, the parties should talk about safe commuting. Four of them said the safety zone should be discussed while the other four said the safety of innocent people should be addressed. Regarding the issue of living conditions, most of them (17 persons) focused on the prices of agricultural products and 13 persons wanted the parties to talk about employment promotion. Four interviewees hoped the parties would focus on employment security. On education, six of the interviewees wanted the parties to discuss about educational opportunities, five of them longed for equal access to scholarships, and the other five hoped the students of different religions could learn together in the same class. Regarding justice, most of the interviewees (12) wanted the parties to address the equal and fair treatment of both Muslims and Buddhists. Four of them suggested the discussion on judicial process while the other three suggested that the dialogue should cover the topic of justice for the dissenters who changed their mind and wanted to return to the fold. On political issues, only 12 interviewees answered this question. Five of them asked for a discussion on fair governance and four asked for integrity to be a topic. Three wanted political issues to be handled in a democratic manner.

7 | Suggestions to the government representatives in the peace dialogue process

The Buddhists interviewed in Yala Province would like the government to 1) solve the problems linked to the unrest, and 2) prepare and position itself well in the peace dialogue. In the first suggestion, the Buddhists proposed that the government must work with all stakeholders while being aware of the demands of people and providing them with equal treatment. Regarding the second suggestion, the Buddhists wanted the government to be sincere and transparent in the peace dialogue by regularly sharing information and results of the dialogue. In addition, the government should listen carefully to

the voices of the local population in order to get accurate information before starting the dialogue with MARA Patani.

In the case of the Buddhists interviewed in Narathiwat Province, as most of them did not agree with this peace dialogue, they (56%) instead preferred to directly address the government. However, 24% of them chose not to answer nor to give any suggestions since they thought the government was unable to solve any problems. Therefore, only 20% of them gave suggestions through the interview. 10% suggested that all parties including the government should work hand in hand to find the best solutions to the problem. About 6% gave moral support to the two delegations and hoped that the talks would take place in good faith and be successful in coping with the ongoing conflict. Meanwhile, 4% suggested the government delegation should collaborate with religious leaders and hold joint activities for both Muslims and Buddhists.

Some of the Buddhists in Pattani Province (18 persons) suggested that the government should take action immediately and did not need to rely on this dialogue, for example in the areas of providing security, providing justice, creating peace, and paying more attention to the Buddhists. Nonetheless, the 18 interviewees did provide a variety of suggestions about the peace dialogue. In summary, they asked the government to be well prepared for the dialogue, focus seriously on the issues, report the outcome to people, and be successful in the peace dialogue.

8 | Proposals to the MARA Patani representatives in the peace dialogue process

There were two proposals to MARA Patani from the Buddhists interviewed in Yala Province: 1) concerning the conduct of MARA Patani in the conflict, and 2) concerning the role of MARA Patani as a dissenter group in the peace dialogue process. Regarding the first proposal, MARA Patani was asked to

end the violence and the use of religion to propel violence and disharmony. Different religions have never been thought to be the cause of problems in the Southern Border Provinces. The group should stop forcing Buddhists to move out of the area. Concerning the second proposal, the Buddhists wanted MARA Patani to persuade all groups of dissenters to join this peace dialogue, willingly and sincerely. Thus, the dialogue partners would be the actual representatives of all dissenters and any resolutions stemming from the dialogue could be effectively implemented.

15 Buddhists in Narathiwat Province made general suggestions to MARA Patani, 28 others made more specific suggestions regarding the peace dialogue, while 19 others decided not to answer this question (the total number of answers exceeded 50 since one might make several suggestions). The general suggestions reflected the frustration of Buddhists toward MARA Patani, and they asked the group to stop killing and attacking Buddhist people and to respect the religious traditions and customs of other religions. Regarding proposals for the peace dialogue, most of them (42%) asked the representatives to be sincere. They also suggested that all parties (including MARA Patani) should work hand in hand to solve the problem of violence. At the same time, 6% of them just gave moral support and expressed their hope that the dialogue would generate helpful resolutions and the Southern Border Provinces would soon become peaceful.

15 Buddhist interviewees from Pattani wanted to communicate with the representatives from MARA Patani and asked the group to change its practices. They wished it to cease attacks on innocent people, stop twisting religious doctrines, respect the laws, and promote development. The other two interviewees were worried about the security of Buddhists and the other 15 proposed that MARA Patani should be sensible and sincere, reveal the aim and demands of the group, and should any agreements be reached the group must promise to respect them. The other 16 interviewees refused to answer this question.

9 | Hopes and desires of the Buddhist interviewees

The interviewees in Yala Province hoped that the Southern Border Provinces would be: 1) a peaceful society without violence in which people feel secure in life and property (17 interviewees or 40.4%), 2) a society like the one before the year 2004 (11 interviewees or 26.1%), and 3) a multi-cultural society focusing on the coexistence of people who have different religions, based on respect, equal rights, and friendly interaction without any discrimination (8 interviewees or 19%). Two interviewees (4.8%) who saw neither hope nor future said “it is quite difficult for the situation to end” or “the situation has not got better at all”. The other two (4.8%) said they wanted the Southern Border society to be one with sincerity, especially the sincerity of government officials. One interviewee (2.4%) hoped that the politics and social system of the Southern Border Provinces be changed into a new society and new governance in compliance with the existing reality prevailing in the area.

It seemed that most of the Buddhists interviewed in Narathiwat Province (60%) saw no bright future. Nevertheless, 36% of them added that despite their feeling of no-hope, they still wish that the unrest situation would end in the near future, and the relationship among people would return to what it was in the past. Among the interviewees who still have some hope (40%), most of them (22%) hoped that the situation would end without further tragedies. They longed for the safety among people (though difficult). The other 12% hoped that the three Southern Border Provinces would prosper through friendly relations between people as in the past, good economy and improved tourism. The other 6% placed their hopes in the government’s hand, expecting the government to finally solve the problems.

The Buddhists interviewed in Pattani Province preferred to present their views on desirable scenarios rather than their hopes. It is natural that all interviewees (37 persons) would like to see a peaceful future. Yet,

11 interviewees refused to answer the question or answered with pessimism, or gave unclear answers. Of all of the 37 interviewees who answered this question, most of them (26) focused on the desire for a peaceful society while 9 of them wanted to go back to the old society where all communities had a good relationship with no suspicion. Meanwhile, two interviewees suggested a future of a multi-cultural society based on equality and non-discrimination.

10 | Who should take action, and what should be done to make the hopes come true?

Most of the Buddhists interviewed in Yala province answered that the government is responsible for establishing a peaceful society (15 interviewees or 35.7%). 10 interviewees or 23.8% thought that this would need more collaboration between government and people, which would require the government treating different groups with equality and fairness so that the problem could be solved in a sustainable manner. Another 10 interviewees, or 23.8%, said that the participation of all sections of society is necessary in solving this problem.

Referring to the Buddhists in Narathiwat Province who answered this question, 42% focused on self-reliance among Buddhists while 54% said it was necessary to rely on assistance from outside individuals or agencies, e.g. government officials, private sectors, religious leaders, Buddhists, Muslims, etc. About 24% hoped that the government, various agencies, and other stakeholders would provide assistance to people who are suffering from the unrest.

Buddhists in Pattani Province focused on “who” would be vital “actors” to bring about peace. Three interviewees placed reliance on the power of the King, while 16 interviewees said that peace in society could be initiated by collaboration between all parties. The other 19 placed their hope in the government. Of these, 10 said the government is the main player, 6 suggested

the government and the dissenters should collaborate with each other, and the other 3 asked for cooperation between the government, religious leaders, and people. Six interviewees did not mention who were the main actors; instead, they made suggestions on how to solve the problem, such as use of legal measures, efficient use of the budget, focusing on forgiveness, etc. Some interviewees gave more than one answers and 5 interviewees did not answer the question.

11 | Conclusion

The Buddhists interviewed in the Southern Border Provinces were proud of their occupation, their career, their voluntarism and activities within communities, and especially proud of being Buddhist and Thai citizens. However, their pride was tainted by fear, anger, and sadness in such a manner that their ways of practicing Buddhism have been changing. There is no longer security of life and property, especially while they are traveling to work, to do their business, or to meet with people outside their communities. Some have lost their family members and relatives to the violence. They have had to live with suffering, frustration, and fear.

Most of the Buddhist interviewees believed that the main cause of this violence is secession, which might be related to religion or sovereignty over the territory. They also believed there may be some secondary causes of the violence including misunderstandings due to the difference in languages, culture and religion. Only a few Buddhists thought that the problem occurred from the ineffective enforcement of law by the authorities who are focusing mainly on how to spend the budget.

Most of them do not believe, or are not certain, that the peace dialogue could help to resolve the situation. They still have doubt about the earnestness of government officials, the sincerity of the dissenters, and the neutrality of the facilitator. Nonetheless, some said it was better to talk than to do nothing,

while some hoped that the dialogue would lead to collaboration to solve this ongoing problem.

In the view of the Buddhists interviewed, the dialogue should focus on security, promotion of employment, and equal education. Some of them wanted the dialogue to cover education in which students of different religions should learn about justice together. Some preferred that the dialogue focus on equality in the judicial process. Only a few of them mentioned the justice for the dissenters who had changed their mind and wanted to return to the fold, and a few mentioned the necessity of a democratic administration.

Since the Buddhists interviewed felt that they had to endure all sorts of offences and suffered for such a long time, they view the current situation very negatively and are pessimistic about the future. They therefore suggested that the government not wait for the outcome of the peace dialogue: instead, the government should take immediate action against the dissenters. The government should try to create understanding among people of all walks of life while paying more attention to Buddhists. In addition, the culprits should be punished and the innocent should receive protection and justice. Meanwhile, the government should take part in the dialogue with honesty, transparency, eagerness, and preparedness. The government should also listen to local voices before joining the talk. Some of the Buddhists hoped that the dialogue would eventually be successful.

The interviewees had also some proposals for MARA Patani, including end the violence, stop killing, stop attacking Buddhists, stop forcing Buddhists to move away, and stop creating disunity over religious issues. At the same time, some suggested that all groups should join in the dialogue, the representation and the dissenter's demands should be clear, and that the dialogue partners should be respected. They hoped they would work together with sincerity and open minds until they reach a conclusion and find solutions that meet the expectation of all parties who would agree to implement them. All the Buddhists interviewed have the same vision of a peaceful society

where everybody is safe. It would be a multi-cultural society where people could respectfully exchange their opinions. It would be a civilized society where people communicate with one another in a friendly manner.

Achieving such a peaceful society, the interviewees believe, is the responsibility of all parties: government, the private sector, Buddhist people, and Muslim people. Some of the interviewees stressed that the government must do its job with equity, fairness, and efficiency, and must seek cooperation from the people. Nevertheless, some insisted that they should rely on themselves first and then on other Buddhists.

Evaluation of “Party C Project”

- The project had difficulties to conduct interview at community level. Some communities were very difficult to access and it was especially hard to interview the Buddhists in some areas as planned. The report writing was behind schedule so there was not enough time for discussion among the members of the research working group. When WPT members met Party A, too much time was spent on the presentation of the report, and there was little time for sharing opinions.

- The aforementioned problems and difficulties could have been reduced if there had been more time for preparation, better follow-up on data collection, and greater sensibility to the feelings of WPT members who participated in this project.

- The strength of this project is that it has a certain academic character and reflects the views from grassroots Buddhists rather than from Buddhist leaders. The project has helped WPT to be well accepted by Party A and Party B. In addition, the project induces both parties to have greater awareness of the demands of civil society and of the necessity to accept the participation of civil society and the concept of civil society as another party to the dialogue namely the Party C.

- The recognition of WPT as a group by Party A and Party B would help its members to be better aware of the role they could play as WPT's members and as connectors among Buddhists at large. They will have greater opportunities to cooperate with other civil society organizations.

กลุ่มตักทอสันติภาพ (ททส.) เป็นการรวมกลุ่มชาวพุทธ ทั้งพระภิกษุ ภิกษุณี และฆราวาส ซึ่งส่วนใหญ่มาจากชายแดนใต้ แต่ก็มีชาวพุทธจากพื้นที่อื่นด้วย ททส. เป็นพื้นที่การแลกเปลี่ยน ที่ต้อนรับชาวมุสลิมและเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความคิดและจุดยืนทางสังคมการเมือง ที่หลากหลาย ซึ่งเข้าร่วมในนามของตนเองหรือในนามกลุ่มโดยไม่ผูกพันกลุ่มของตน ททส. ใช้วิธีการสานเสวนาและการจัดโครงการย่อยในระดับชุมชนเป็นสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกลุ่มน้อยและคนกลุ่มใหญ่ในสังคมไทย กิจกรรม ส่วนใหญ่ของ ททส. จัดในชายแดนใต้แต่ก็มีกิจกรรมที่จัดขึ้นในกรุงเทพฯ และที่อื่นๆ เป็นครั้งคราว นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมที่ชาวพุทธทั้งจากชายแดนใต้และส่วนกลาง ที่ทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมประสาน หรือ Envoys ร่วมกันจัด เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างชาวพุทธด้วยกันและระหว่างชาวพุทธ กับมุสลิม ทั้งในและนอกพื้นที่ชายแดนใต้ ททส. ก่อตั้งขึ้นในปี 2558 โดยการสนับสนุนจาก สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา (สสมส.) มหาวิทยาลัยมหิดล และจากรัฐบาลสวิตเซอร์แลนด์

Weaving Peace Together (WPT) is a group of Buddhists including monks, female monks (Bhikhuni) and lay people, most of whom come from the Southern Border Provinces with some from other areas. WPT is recognized as a platform of exchange that welcomes Muslims and government officials. The members in this group have different social and political views and positions. They join the WPT on their own or on behalf of a group they represent but without binding their group. Mainly, WPT's activities consist of dialogues and small projects at community level, with an objective to promote the peaceful coexistence between the minority and the majority in Thailand. Most of WPT's activities are held in the Southern Border Provinces with only some organized in Bangkok or other places. In addition, there are some activities carried out by the group's so-called "envoys" who are Buddhists from both southern and central regions with a mandate to promote mutual understanding among Buddhists and between Buddhists and Muslims, both in and out of the Southern Border areas. WPT was established in 2015 with the support from the Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University (IHRP) and the government of Switzerland.